

УДК 005.336-026.15:338.432

Фесіна Ю.Г., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

<https://orcid.org/0000-0003-3366-6071>

e-mail: y.fesina@lntu.edu.ua

Fesina Yu. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Lutsk National Technical University

<https://orcid.org/0000-0003-3366-6071>

e-mail: y.fesina@lntu.edu.ua

Кравчук П.Я., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

<https://orcid.org/0000-0002-4736-4915>

e-mail: p.kravchuk@lntu.edu.ua

Kravchuk P. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Lutsk National Technical University

<https://orcid.org/0000-0002-4736-4915>

e-mail: p.kravchuk@lntu.edu.ua

КРЕАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасний сектор аграрного підприємництва ще ніколи так близько не наближався до нестабільності та непередбачуваності. Конкурентні чинники та фактори підриву стійкості функціонування підприємницьких структур аграрного сектору економіки можуть виникати як у технологіях виробництва, так і ресурсах, збутових каналах, логістичних ланцюгах поставок тощо. Задля того, щоб вижити в сучасному складному світі, підприємницьким структурам слід частіше та сміливіше генерувати і реалізовувати нові ідеї. Це вимагає креативності і наявності креативно мислячої робочої сили на чолі з креативною системою менеджменту. Все це і формує креативний потенціал аграрного підприємництва.

Ключові слова: аграрне підприємництво, креативність, креативний потенціал, інновації, творчість.

CREATIVE POTENTIAL OF AGRARIAN ENTREPRENEURSHIP: THEORETICAL ASPECT

In today's world, more and more people, especially in weak economies, do not rely on their own strength. Individuality atrophies, it is difficult to make people

imagine and develop a new vision of how life could be. The ability to be creative defines the ability to see something fundamentally new. Creativity is often associated with art and culture, but not necessarily it can be manifested there. The environment of creativity is where people are ready to imagine new possibilities of reality beyond the established norms.

Modern agricultural entrepreneurship has never been so close to instability and unpredictability. Competitive factors and factors undermining the sustainability of business structures in the agricultural sector of the economy can arise both in production technologies and in resources, sales channels, logistics supply chains, etc. In order to survive in today's complex world, business structures should generate and implement new ideas more often and boldly. This requires creativity and a creatively thinking workforce led by a creative management system. Creative leadership is particularly important. Creative leaders drive the creative process, realize the creative potential of the entrepreneurial structure. Creativity is an imperative that ensures the market advantage of an entrepreneurial structure. All this forms the creative potential of agrarian entrepreneurship.

Key words: agrarian entrepreneurship, creativity, creative potential, innovation.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний світ увійшов в новий виток свого розвитку – еру цифровізації, в якій процеси цифрової трансформації охопили більшість сфер суспільних відносин. Зміна технологічного устрою, поряд із викликами сьогодення, як от: демографічні зміни, кліматичні зміни, виснаження природних ресурсів, занепадання сільських територій на фоні розвитку урбаністичних процесів, фінансово-економічні кризи, розвиток епідемій, масштабування воєнних конфліктів тощо, прямо чи опосередковано вплинули й на сферу економічних відносин. Сільське господарство, як одна із найдавніших сфер економічної діяльності, також зіштовхнулося з цими викликами. Вони вплинули (прямо чи опосередковано) на суб'єктів господарювання в цьому секторі, створивши для них або суттєві проблеми, або можливості розвитку. Під впливом дії вище зазначених факторів сільське господарство, як і вся сфера ведення аграрного бізнесу, змінилися, що розвінчує міф про їх консервативність. І якщо фактори зовнішнього середовища були каталізаторами змін, то їх головними провайдерами стали фермери, аграрії. Адже, бачення нових можливостей та вміння

створювати цінність, дозволили більшості адаптуватися до викликів зовнішнього середовища. Саме ця обставина й спонукає нас вести мову про аграрне підприємництво та його креативний потенціал.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вчені київської школи економічної аграрної науки відмічають, що розвиток аграрного підприємництва допоки не став економічно відповідальним і подальший розвиток аграрної підприємницької діяльності науковці пов'язують із зростанням чисельності суб'єктів аграрного підприємництва та збільшенням рівня зайнятості в аграрному виробництві (Малік і Шпикуляк, 2017). Представник львівської наукової школи аграрної економіки досліджуючи інформативне середовище аграрного підприємництва, приходять до висновку, що жителі сільських територій володіють низькою мотивацією до самостійного господарювання (Губені, 2019). Окремі науковці визначають, що для забезпечення розвитку підприємницьких структур, важливу роль відіграє інноваційний потенціал. Механізм його формування розглядається як система зв'язків між факторами, що детермінують інноваційний розвиток: економічні, організаційні, маркетингові, кадрові, технічні, правові (Зось-Кіор і Мірошниченко, 2020). Прикарпатські науковці, досліджуючи ефективність функціонування малого аграрного підприємництва, приходять до одного із висновків, що вагомим фактором успішного аграрного підприємництва є наявність професійних трудових ресурсів, що спроможні освоїти використання нових видів техніки, застосування інноваційних технологій. Однак, на думку вчених, мале аграрне підприємництво позбавлене умов для інтелектуального та професійного розвитку персоналу (Гуменюк та ін., 2021). Існують дослідження, де аграрному підприємству відводиться роль інструмента забезпечення розвитку інших систем, що характеризуються більш складним рівнем організації. Так, деякі науковці вважають, що саме розвиток аграрного підприємництва визначає економічне зростання та

спроможність територіальних громад (Ільченко і Застрожнікова, 2022).

Цілі статті. Науковці, при розгляді проблематики аграрного підприємництва, акцентують увагу на питаннях ресурсного забезпечення, державної підтримки тощо, залишаючи поза увагою важливе питання джерел забезпечення потенціалу стійкості аграрного підприємництва в середовищі конкуренції та жорстких зовнішніх впливів. Більшість дослідників ототожнюють ці джерела з інноваціями, що справедливо, але не дає остаточної відповіді щодо тих, хто приймає рішення про інноваційний характер розвитку підприємницької діяльності. Досить часто за такими рішеннями стоять суб'єкти управління, які постійно намагаються по новому вирішити традиційні та новітні проблемні виклики, що залежить від рівня їх креативного потенціалу. Останній потребує більш ретельного вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інноваційна активність аграрного підприємництва буде визначатися ні можливостями інвестування, ні наявністю нових технологій чи розробок, хоча все це важливо. В першу чергу вона залежить від тих, хто приймає рішення про необхідність впровадження інновацій в сферу функціональної діяльності. Якщо ця особистість, яка наділена управлінськими компетенціями, має такий набір життєвих поглядів, які детермінують постійний пошук власного шляху в житті, наділена вміннями переосмислити проблему крізь призму іншого ракурсу, якщо вона готова йти на зважений ризик, наполеглива перед подоланням перешкод, то для інновацій в підприємницьку діяльність завжди буде «зелене світло».

Вивчаючи питання підприємництва в сільському господарстві, Д. Каган наводить ряд аргументів щодо того, що дрібні фермери можуть бути підприємцями. А саме: фермери демонструють здатність до адаптації; вони завжди шукають кращі способи організування своєї діяльності; в пошуках додаткової продуктивності, мінімізації ризиків та зростання доходів, вони налаштовані постійно випробовувати нові

культури і сорти, кращі породи тварин та альтернативні технології. Автор виокремлює наступні ключові для підприємця компетенції: ініціативність; амбітність; цілеспрямованість у вирішенні проблем; креативне мислення; здатність до ризику; гнучкість та адаптивність; нетворкінг та готовність до навчання. Зазначені компетенції, вважає автор, можна набути через практику, досвід та навчання. Розкриваючи сутнісний зміст креативного мислення, Каган відмічає, що воно проявляється в тому, як фермери-підприємці бачать загальну картину, розуміють системність бізнесу, розпізнають і реалізують бізнес-можливості, розглядають різні способи ведення бізнесу та пропонують нові ідеї й рішення (Kahan, 2012).

Вітчизняні науковці розглядають креативний потенціал підприємницької структури, як сукупність можливостей щодо генерування креативних ідей, розроблення нетрадиційних методів розв'язання виробничо-господарських проблем (Савіцька і Коломієць, 2012). Австралійська дослідниця проблематики в сфері креативності та інновацій, відмічає, що креативність, як сфера генерування та дослідження нових ідей, є раннім компонентом інновацій (Matthews, 2007).

Дійсно, якщо ми звернемося до підприємництва, то його ключова відмінність від бізнесу полягає в більш широкому та постійному застосуванні інновацій. Досвід та знання функціональної діяльності допомагають фермеру чітко визначити свою проблему й віднайти рішення, яке може стосуватися технологічного змісту його діяльності чи логістики продукту, його пакування, збуту тощо. Задача фермера бути креативним, націленим на пошук рішення. При цьому інновація може бути продуктом його креативного пошуку або інструментом для реалізації такого пошуку, коли вже готова новинка застосовується в іншому контексті або в іншій технології тощо. Сучасний науково-технічний прогрес сприяє цьому. Так, цифрові технології та робототехніка нині можуть застосовуватися для прийняття рішень навіть у сфері аграрного підприємства. Цифрові інструменти докорінним чином вплинули на можливості діагностування виробничих проблем та прийняття рішень і головним чином визначили можливості для

точного виконання операцій. Якщо промисловість була єдиною галуззю, де робототехніка мала своє активне застосування, то нині роботизовані машини стали в пригоді й для аграрного сектору економіки. Відтак, з'явилися сільськогосподарські роботи для посадки рослин, розпилення добрив, роботи для доїння корів, роботи-збирачі садовини. Цифрові технології дозволили автоматизувати годівлю тварин, автоматизувати процеси керування тракторами, комбайнами тощо (FAO, 2022).

Вище зазначені речі ніколи б не з'явилися в аграрному підприємстві, якби фермери задовольнялися консервативними способами утримання та годівлі тварин, використовували традиційну механізацію тощо. Навіть за часів тотального панування технологічної ери механізації в аграрному виробництві, знаходилися сміливці, котрі прагнули обмежити використання сільськогосподарських машин, впроваджуючи технології no-till, strip-till чи mini-till. Тими, хто почав застосовувати такі технології, попри прагнення до економії та збереження ресурсного потенціалу, рухала жага пізнання нового, створення нового рішення в здається традиційному технологічному процесі. Для цієї реальності саме й були потрібні креативність та інновації.

Якщо вдатися до спроби знайти відмінності між цими поняттями, то, на наш погляд, інновації в аграрному підприємстві представляють собою процес упровадження, створення чогось нового, що має цінність для ведення справ в аграрній сфері. Інновації мають фізичне втілення. Важливою умовою для інновацій є креативність, яка розглядається нами як ідейний підхід, результат мозкового штурму щодо генерування принципово нових ідей, відмінних від традиційних. Вона не завжди може привести до інновації. Це відбувається тоді, коли є рішучість, відповідальність, амбітність. Генерувати ідеї можуть всі, а брати відповідальність за їх втілення – одиниці. Як правило такими одиницями є підприємці-фермери, власники компаній, топ-менеджери, котрі застосовують у своїх управлінській діяльності креативний менеджмент. Останній передбачає таку управлінську діяльність, яка толерує кожного працівника приймати участь в обговоренні проблем та

знаходити найкращі рішення для їх подолання. Саме так розкривається творчий потенціал підприємницької структури. Без підтримки креативності, інноваційний процес не може мати місце або буде не здатний вирішити проблему.

З'ясування потребує й сутність творчої праці. Деякі науковці стверджують, що творча функція передбачає виникнення і реалізацію нових ідей, здійснення нових розробок, використання ініціативи в застосуванні нових технологій (Уніят, 2019). Досить часто креативність і творчість ототожнюються. Це обумовлено тим, що будь яка праця може носити творчий характер. При цьому творчість праці – це коли в працівника виникає спонтанне бажання внести щось своє, оригінальне у робочий процес. Це може бути тоді, коли людина правильно обрала свою професію, коли в неї хороший настрій чи є надлишок часу, щоб пофантазувати над зміною характеру механічної праці. І креативність, і творчість можуть мати місце тоді, коли є свобода дій. Творчість у праці також може продукувати нові рішення, але спонтанно. Аналізування ряду наукових праць на предмет розрізнення творчості та креативності (Ткаченко, 2014), (Ліпін, 2019) дали нам чітке розуміння, що творчість слід розглядати в контексті процесу людської діяльності, а креативність – у якості здібності людини до створення ідей, відмінних від традиційних.

Висновки. Креативність – це про те, як знайти вихід з будь якої ситуації як в житті, так і в бізнесі. Для того, щоб вижити в сучасному середовищі ведення бізнесу, підприємницьким структурам слід генерувати й реалізовувати нові ідеї. Це вимагає здібності креативності в робочій силі. Без цього неможливий інноваційний процес і підприємницька структура не зможе належним чином бути конкурентоспроможною. В аграрному бізнесі підприємництво не лише пов'язане з технологіями сільського господарства. Щоб бути успішним сьогодні мало виробляти, слід ще й переробляти, зберігати та мати можливості збувати, створивши бренд і належну маркетингову підтримку. Все це свідчить про необхідність розвитку ланцюгів створення доданої вартості для агропідприємницьких структур. Складність системи ведення

аграрного бізнесу спонукає до пошуку креативних ідей з його підтримки, як факту повсякденної діяльності аграрних підприємців.

Список бібліографічного опису

1. Малік М.І., Шпикуняк О.Г. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій. *Економіка АПК*. 2017. № 2. С. 5–16.
2. Губені Ю.Е. Організаційні форми підприємництва та підприємництва: інформованість сільського населення. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5-6. С. 194–198. URL: <http://www.inneco.org/index.php/innecoua/article/view/88/237>.
3. Зось-Кіор М.В., Мірошніченко О.О. Розвиток інноваційного потенціалу аграрних суб'єктів підприємницької діяльності. *Агросвіт*. 2020. № 5. С. 3–10. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/5_2020/2.pdf.
4. Гуменюк М.М., Неміш Д.В., Балажук І.Ф., Шеленко Д.І. Основні чинники ефективного функціонування малого аграрного підприємництва. *Вісник аграрної науки*. 2021. № 9. С. 80–88.
5. Ільченко Т.В., Застрожнікова І.В. Роль аграрного підприємництва у розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-21>.
6. Kahan D. Entrepreneurship in farming. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2012. 130 p.
7. Савицька Н.В., Коломієць О.Л. Управління креативним потенціалом підприємства: стратегія і тактика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2012. № 727. С. 143–149.
8. Matthews J.H. Creativity and entrepreneurship: Potential partners or distant cousins? Managing our intellectual and social capital: Proceedings of 21st ANZAM 2007 conference. Sydney, 2007. Pp. 1–17.
9. Leveraging automation in agriculture for transforming agrifood systems. *The State of Food and Agriculture 2022*. Rome: FAO, 2022. 182 p. URL: <https://www.fao.org/3/cb9479en/cb9479en.pdf>.
10. Уніят Л.М. Організаційно-економічні засади інноваційного розвитку підприємств агропромислового бізнесу в конкурентному середовищі: монографія. Тернопіль, 2019. 586 с.
11. Ткаченко Л.І. Креативність і творчість: сучасний контент. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 9-10. С. 32–35.
12. Ліпін М. Творчість та креативність: способи людського існування. *Вісник КНТЕУ*. 2019. № 1. С. 79–91.

References

1. Malik M.I., Shpykuliak O.H. Rozvytok aharnoho pidpriemnytstva v umovakh instyutsionalnykh transformatsii. *Ekonomika APK*. 2017. No 2. P. 5, 16 [in Ukrainian].

2. Hubeni Yu.E. Orhanizatsiini formy pidpriemnytstva ta pidpriemnytstvo: informovanist silskoho naseleння. Innovatsiina ekonomika. 2019. No 5-6. P. 194, 198. URL: <http://www.inneco.org/index.php/innecoua/article/view/88/237> [in Ukrainian].
3. Zos-Kior M.V., Miroshnychenko O.O. Rozvytok innovatsiinoho potentsialu ahrarnykh subiektiv pidpriemnytstvoi diialnosti. Ahrosvit. 2020. No 5. P. 3, 10. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/5_2020/2.pdf [in Ukrainian].
4. Humeniuk M.M., Nemish D.V., Balaniuk I.F., Shelenko D.I. Osnovni chynnyky efektyvnoho funktsionuvannya maloho ahrarnoho pidpriemnytstva. Visnyk ahrarnoi nauky. 2021. No 9. S. 80, 88 [in Ukrainian].
5. Ichenko T.V., Zastrozhnikova I.V. Rol ahrarnoho pidpriemnytstva u rozvytku terytorialnykh hromad. Ekonomika ta suspilstvo. 2022. No 37. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-21> [in Ukrainian].
6. Kahan D. Entrepreneurship in farming. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2012. 130 p.
7. Savitska N.V., Kolomiets O.L. Upravlinnia kreatyvnym potentsialom pidpriemstva: stratehiia i taktyka. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»: Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku. 2012. No 727. P. 143, 149. [in Ukrainian].
8. Matthews J.H. Creativity and entrepreneurship: Potential partners or distant cousins? Managing our intellectual and social capital: Proceedings of 21st ANZAM 2007 conference. Sydney, 2007. Pp. 1, 17.
9. Leveraging automation in agriculture for transforming agrifood systems. The State of Food and Agriculture 2022. Rome: FAO, 2022. 182 p. URL: <https://www.fao.org/3/cb9479en/cb9479en.pdf>.
10. Uniat L.M. Orhanizatsiino-ekonomichni zasady innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv ahropromyslovoho biznesu v konkurentnomu seredovishchi: monohrafiia. Ternopil, 2019. 586 p. [in Ukrainian].
11. Tkachenko L.I. Kreatyvnist i tvorchist: suchasnyi kontent. Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti. 2014. No 9, 10. P. 32, 35.
12. Lipin M. Tvorchist ta kreatyvnist: sposoby liudskoho isnuvannya. Visnyk KNTEU. 2019. No 1. P. 79, 91 [in Ukrainian].